

ประกอบด้วยสินค้า บริการ ความคิด สถานที่ องค์กรหรือบุคคล ผลิตภัณฑ์ต้องมีสรรพประโยชน์ หรือมีมูลค่าในสายตาลูกค้า จึงทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้

2. ราคา (Price) คือ มูลค่าผลิตภัณฑ์ในรูปตัวเงิน ราคาเป็นต้นทุนของลูกค้าโดยลูกค้าจะเปรียบเทียบระหว่างมูลค่าผลิตภัณฑ์กับราคาผลิตภัณฑ์ ถ้ามูลค่าสูงกว่าราคา ลูกค้าจึงตัดสินใจซื้อ การกำหนดราคาควรจะเป็นที่ยอมรับของลูกค้าโดยคำนึงถึงต้นทุนและการแข่งขัน

3. การจัดจำหน่าย (Place : Distribution) คือ โครงสร้างของช่องทางซึ่งประกอบด้วย สถาบันและกิจกรรม ใช้เพื่อเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์และการบริการจากองค์กรไปยังตลาด สถาบันที่นำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเป้าหมาย ซึ่งก็คือสถาบันตลาด ส่วนกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ช่วยในการกระจายตัวสินค้า ประกอบด้วย การขนส่ง การคลังสินค้า และการเก็บรักษาสินค้า คงคลัง

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับข้อมูลระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ เพื่อสร้างทัศนคติและพฤติกรรมการซื้อ การติดต่อสื่อสารอาจเป็นการขายโดยใช้พนักงานขาย (Personal Selling) และการติดต่อสื่อสารโดยใช้สื่อ (Non Personal Selling) ดังนี้

4.1 การโฆษณา เช่น การโฆษณาสินค้าหรือบริการผ่านสื่อ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฯลฯ

4.2 การขายโดยใช้พนักงานขาย คือ กิจกรรมการแจ้งข่าวสารและจุดตลาดโดยใช้บุคคล

4.3 การให้ข่าวและการประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ การให้ข่าวเป็นการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่ไม่ต้องมีการจ่ายเงิน ส่วนการประชาสัมพันธ์ หมายถึงการพยายามที่มีการวางแผน โดยองค์กรหนึ่ง เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อองค์กรให้เกิดกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

4.4 การส่งเสริมการขาย เช่น การแจกของแถม ลดราคา แจกของตัวอย่าง เป็นต้น ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ (2547 : 4) กล่าวว่า การตลาด คือ กระบวนการในการจัดการสินค้าหรือบริการเพื่อตอบสนองความจำเป็น (Need) และความต้องการ (Wants) ของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด โดยที่บริษัทได้รับกำไรสูงสุด

สรุปได้ว่า การจัดการด้านการตลาด เป็นกระบวนการเพื่อทำให้ผู้บริโภคมีความต้องการ และเกิดความพึงพอใจในสินค้า โดยต้องกำหนดตลาดเป้าหมาย กำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ ให้ชัดเจน เพื่อจะได้นำส่วนประสมทางการตลาดซึ่งประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดเป็นเครื่องมือที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาเป็นสิ่งสำคัญและเป็นการดำรงอยู่ในชีวิตที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติตามกาลเวลา ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาไทย หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ ความสามารถ ความชำนาญอันเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อนำมาสร้างกิจกรรมเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ หรือการดำรงชีวิตในสังคมปกติสุข เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยและมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภูมิปัญญาังมีความหมายรวมถึงความคิด ความเชื่อต่อสิ่งต่างๆ โดยมีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาออกเป็นต่อไปนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540 : 11) ได้ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความคิดความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและการดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอกและภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหา และการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

สันติสุข กฤดากร (2541 : 14) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง พื้นฐาน ความรู้ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมของชาวบ้านในสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งชาวบ้านในสังคมนั้นรับรู้ เชื่อถือ เข้าใจร่วมกันเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดสืบต่อกันมา และเกิดจากประสบการณ์ด้วยตนเองประสานกับความรู้ใหม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับสังคมได้อย่างสอดคล้องสมคูลกับสภาพของแต่ละสังคม

เสรี พงศ์พิศ (2546 : 46) กล่าวถึงว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นรากฐานของความรู้ของ

ชาวบ้านหรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิด ได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิต ได้ในท้องถิ่นอย่างร่วมสมัย

จากความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของชาวบ้านที่มีการถ่ายทอดสืบทอดกันมา และเกิดจากประสบการณ์ด้วยตนเองประสานกับความรู้ใหม่ ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพ และกระบวนการทางสังคม เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือว่ามีความสำคัญต่อความรู้ ความคิด ความสามารถ ความจัดเจนที่กลุ่มชน ได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันเป็น ภูมิปัญญา ได้มีผู้ให้นิยามความสำคัญภูมิปัญญา ดังนี้

สันติสุข กฤดากร (2541 : 17) กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้านดำรงชีวิตร่วมกันอยู่ได้อย่างสงบสุข
2. ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม
3. ช่วยให้ผู้คนดำรงตน และปรับเปลี่ยนให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบ

อันเกิดจาก สังคมภายนอก

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544 : 45 - 46) ได้กำหนดความสำคัญเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ความเชื่อและ โลกทัศน์ ที่บ่งบอกลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ในธรรมชาติเหนือธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน
2. วิถีการดำรงชีวิต การแก้ปัญหาและการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมและกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

3. ศิลปกรรม และประติมากรรม ในรูปเครื่องมือ ของใช้ ศิลปวัตถุ ที่มีแรงบันดาลใจ จากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมตามภูมิที่หลากหลายระหว่างภูมิภาค

4. กระบวนการและพฤติกรรมกรเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา และประสบการณ์ การให้การศึกษาอบรมและการแก้ปัญหตามพื้นฐานวัฒนธรรม

สำนักงานพัฒนาเกษตรกร (2555 : ออนไลน์) ภูมิปัญญาทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความเป็นชาติ หรือชุมชน ได้ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย

จากการศึกษาความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ พอดีจะสรุปได้ดังนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมหรือชุมชน และเป็นรากฐานของวัฒนธรรม โดยสะท้อนออกมาในรูปของขนบธรรมเนียม ประเพณีศาสนา พิธีกรรม ภาษา ความเชื่อ วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น พื้นบ้าน และภูมิปัญญานั้นยังมีความสำคัญต่อประเทศชาติด้วย เพราะว่าสังคมหรือชุมชนหากไม่มีภูมิปัญญาที่ไม่สามารถที่จะอยู่รอดในสังคมได้ด้วยตนเอง ดังนั้นการพัฒนาจำเป็นต้องคำนึงถึงภูมิปัญญาแห่งชาติและภูมิปัญญาชาวบ้าน

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย มีขอบข่ายที่กว้างและมีความคล้ายกันมาก จึงมีนักวิชาการและสถาบันต่างๆ ที่ทำการศึกษาก็ได้กล่าวถึงประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2541 : 11 - 12) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต (เช่น การแก้ไข โรคและแมลง) และการรู้จักปรับเทคโนโลยี
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ป่า การเคารพแม่น้ำ แผ่นดิน พืชพันธุ์ธัญญาหาร และโบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการ สวัสดิการ และธุรกิจชุมชน ได้แก่กองทุนต่างๆ ในชุมชน เช่น ธนาคารข้าว สหกรณ์ร้านค้า กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านและเยาวชน
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิต และการบริโภค เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรให้สามารถบริโภคได้โดยตรง เช่น การใช้เครื่องสีมือ ครกตำข้าว รู้จักประยุกต์เทคโนโลยีที่ใช้แปรรูปผลิตผล เพื่อชะลอการนำเข้าการตลาด
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการรักษาโรคและป้องกัน เช่น หมอพื้นบ้าน หมอธรรมชาติ

ประเวศ วะสี และคณะ (2546 : 21–23) ได้กล่าวถึงประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นสรุปได้ดังนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคมและในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความจำเพาะเกี่ยวกับท้องถิ่น เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่น
2. มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงทั้งในเรื่องของกายใจ ชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม ความคิดเรื่องพระแม่ธรณี แม่คงคา พระภูมิเจ้าที่ รุกเทวดา เป็นตัวอย่างของการนำเอาธรรมชาติมาเป็นนามธรรมที่สื่อ ไปถึงส่วนลึกของใจที่เชื่อมโยงไปสู่อุดมคติประโยชน์ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องให้คนเคารพธรรมชาติคนเราถ้าเคารพอะไรย่อมไม่ทำลายสิ่งนั้น
3. มีความเคารพผู้อาวุโส เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกัน

นิคม ชมพูลง (2542 : 131) ได้กล่าวถึงความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอด ไปสู่คนรุ่นต่อไป เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมชาติ ของเผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 10 กลุ่ม ดังนี้ ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 10 กลุ่ม ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธุ์ การเลี้ยงสัตว์ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น
2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจัดสาน ทอ การช่าง การทอผ้า การแกะสลัก เป็นต้น
3. ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น หมอสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวดแผนโบราณ หมอยาหม้อ
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลน
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น ผู้นำในการจัดการกองทุนของชุมชน ผู้นำในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาล ผู้นำในการจัดระบบสวัสดิการ บริการชุมชน เป็นต้น
6. ด้านศิลปกรรม เช่น วาดภาพ (กิจกรรม) การปั้น (ประติมากรรม) นาฏศิลป์ ดนตรี การแสดง การละเล่นพื้นบ้าน นันทนาการ เป็นต้น

7. ด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างผลงานด้านภาษา วรรณกรรมท้องถิ่น การจัดทำสารานุกรมภาษา หนังสือโบราณ การฟื้นฟู การเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น

8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี เช่น ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การประยุกต์ประเพณีบุญ เป็นต้น

9. ด้านโภชนาการ เช่น ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์ และปรุงแต่งอาหารและยา ได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก เป็นต้น

10. ด้านองค์กรชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มออมทรัพย์องค์กรด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักรสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มตีมีด ตีขวาน เครื่องมือที่ทำจากเหล็ก กองทุนสวัสดิการชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

สามารถ จันทร์สุรีย์ (2549 : 27-29) ได้จัดจำแนกประเภทภูมิปัญญาไทยเป็น 10 ประเภทได้แก่

1. สาขาเกษตรกรรม เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน การรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
3. สาขาการแพทย์แผนไทย เช่น ความสามารถในการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพอนามัย
4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น ความสามารถด้านการบริหารจัดการ
6. สาขาสวัสดิการ เช่น สวัสดิการด้านการประกันคุณภาพชีวิต
7. สาขาศิลปกรรม
8. สาขาการบริหารจัดการองค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน
9. สาขาศาสนา ความเชื่อ ประเพณี เช่น การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณี
10. สาขาการศึกษาเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิด ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งตามลักษณะของคนในท้องถิ่นหรือชุมชน ได้คิดหรือ ได้รับการถ่ายทอดและถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเกิดจากความเชื่อ ความรู้สึก ความนึกคิด ในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำเนินชีวิต รวมถึงการนำเทคโนโลยีพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาสังคม

ภูมิปัญญากับการพัฒนาสังคมเป็นแนวทาง วิธีการและเป้าหมายซึ่งอาจถูกกำหนดโดย ปัจจัยภายในซึ่งเป็นคนในกลุ่มที่อาจเป็นหัวหน้าหรือสมาชิกกลุ่มหรือถูกกำหนดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจเป็นคนภายนอกกลุ่มหรือสถานการณ์อื่นใดที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ซึ่งมีนักวิชาการได้ อธิบายไว้ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2554 : 15) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาสังคมสร้างสรรค์เน้น การวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ในพื้นที่ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานซึ่งเป็นบริบทของพื้นที่ เช่น ประชากร อาชีพรายได้ การศึกษา เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ในภาพรวมเพื่อทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่ก่อนว่ามีปัญหา จุดอ่อน จุดแข็งและ โอกาสอะไรเพื่อหาช่องทางในการพัฒนา
2. วิเคราะห์ชุมชนและสังคมในพื้นที่ที่จะทำการพัฒนา โดยการวิเคราะห์
  - 2.1 หน่วยทางสังคม เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของสังคมว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบมีสถานการณ์และบทบาทอย่างไร
  - 2.2 สถาบันหรือองค์กรทางสังคม โดยการวิเคราะห์ว่าพื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วย สถาบันหรือองค์กรทางสังคมใดบ้างแต่ละหน่วยงานมีบทบาทและศักยภาพเพียงใด
  - 2.3 โครงสร้างทางสังคม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของหน่วยทางสังคมและสถาบันทางสังคมซึ่งมีความเชื่อมโยงกัน เพื่อดูถึงความเกี่ยวพันของแต่ละภาคส่วนในพื้นที่
3. วิเคราะห์ภูมิปัญญาและสถานการณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ที่จะทำการพัฒนา เพื่อดูว่าในพื้นที่ดังกล่าวมีภูมิปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นใดบ้าง แต่ละภูมิปัญญาอยู่ในภาวะใดซึ่งอาจอยู่ในภาวะที่สูญหายไปแล้วหลงเหลืออยู่บ้าง ยังอยู่ในสภาพดีหรืออยู่ในสภาพดีมาก
4. วิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ว่ามีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของพื้นที่ที่จะทำการพัฒนา เพื่อดูว่าพื้นที่มีปัญหาใดบ้างและพื้นที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาเพียงใด
5. วิเคราะห์โอกาสในการพัฒนาพื้นที่ของพื้นที่ที่จะทำการพัฒนา เพื่อดูว่าพื้นที่มีโอกาสนในการพัฒนาอย่างไร จะนำภูมิปัญญาตัวไหนมาใช้ในการพัฒนา โดยอาศัยเทคนิคใดซึ่งจะนำไปสู่ การเกิดโครงการพัฒนาต่างๆ ต่อไปการวิเคราะห์ทั้ง 5 ประเด็นข้างต้น ต้องใช้กระบวนการวิเคราะห์ อย่างมีส่วนร่วม นั่นหมายถึง ต้องเปิด โอกาสให้คนในพื้นที่ร่วมกระบวนการด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ ถูกต้องผ่านการมองอย่างรอบด้าน ทั้งในมุมมองของคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554 : 9-12)กล่าวว่า วิวัฒนาการของการพัฒนาที่ผ่านมาโลกเรามี ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ในขณะที่ประชากรยังมีจำนวนน้อย วิถีชีวิตของคนจึงถูกควบคุม โดยธรรมชาติต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นมนุษย์เริ่มมีเครื่องมือและรู้จักวิธีการ ใช้ทรัพยากร

ภูมิปัญญามากขึ้น เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาชุมชนสังคมหรือชนบทโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลาง ปรัชญาการพัฒนาจึงเน้นไปสู่การพัฒนาชุมชนสังคมเป็นหลัก โดยปรัชญาของการพัฒนาสังคมมีรากฐานมาจากความเชื่อในตัวมนุษย์ ในคุณค่าของความเป็นมนุษย์และศักยภาพของมนุษย์ โดยสรุปหลักปรัชญาอันเป็นมูลฐานของงานพัฒนาสังคมมีดังนี้

1. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมและอย่างบุคคลมีเกียรติ ในฐานะที่เป็นมนุษย์บุุคคลหนึ่ง
2. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ
3. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรม การปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้
4. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำและความคิดใหม่ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้หากได้รับการพัฒนา
5. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชนและรัฐจากสาระข้างต้นจึงสรุปปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ได้ดังนี้

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาการพัฒนา หมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกในระดับต่างๆ ดังนั้น การพัฒนาท้องถิ่น จึงหมายถึง การกระทำที่ส่งผลให้ท้องถิ่นเกิดความเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ในด้านต่างๆ คุณภาพชีวิตของคนสาธาณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวก เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ

ทฤษฎีของการพัฒนา

ทฤษฎีการพัฒนาเป็นแนวทางที่จะสามารถให้ประเทศด้อยพัฒนา และประเทศที่มีความเจริญ แล้วต่างพยายามหาความหลุดพ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา โดยการปรับปรุงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนา จึงมีการปรับปรุง ความสัมพันธ์ทางการผลิตเพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเศรษฐกิจและสังคมใหม่ ได้มีนักวิชาการกล่าวแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาไว้ดังนี้ คือ

อมร รักษาสัตย์ และคณะ (2515 : 2 ; อ้างถึงใน กฤติณี ณีฎฐวุฒิสิทธิ์ และคณะ 2553 : 112-113) ได้อธิบายว่าการพัฒนาของไทย อยู่บนฐานคิดของการก้าวสู่ความทันสมัยเฉกเช่น ตะวันตก แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาของไทย ในระยะแรก จึงเอนเอียงไปในลักษณะการเดินตาม ตะวันตกและปรับเปลี่ยนไปในช่วงหลัง ดังนี้

1. ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) เป็นแนวความคิดเศรษฐศาสตร์เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มีฐานคิดที่ว่าเมื่อเศรษฐกิจเจริญเติบโต ประเทศชาติก็เจริญก้าวหน้า
2. ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory) เริ่มเห็นความสำคัญของการพัฒนาสังคม การพัฒนาจึงต้องให้ความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กัน เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้น เพื่อการพัฒนาประเทศโลกที่สามเป็นหลัก โดยมองว่าทั้งเศรษฐกิจและสังคมของโลกมีความเชื่อมโยงแบบแน่นกับประเทศโลกที่สาม ดังนั้น ประเทศโลกที่สามควรยึดทฤษฎีการพึ่งพาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศของตน
3. ทฤษฎีภาวะด้อยพัฒนา (Underdevelopment Theory) การพัฒนาในประเทศด้อยพัฒนาเป็นไปตามเงื่อนไขของระบบทุนนิยมโลก (World Capitalist System)
4. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม (Social Evolution Theory) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมแบบง่าย ๆ ไปเป็น โครงสร้างที่หลากหลายมีความซับซ้อนมากขึ้น
5. ทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag Theory) เป็นสภาวะการรับวัฒนธรรมวัตถุได้เร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุทำให้เกิดช่องว่างหรือปัญหาขึ้น
6. ทฤษฎีการขึ้นและลงของสังคม มองทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมว่ามีทั้งที่เจริญก้าวหน้าและเสื่อมถอยลงจนสิ้นสุดเหมือนกับวงจรของสิ่งมีชีวิตหรือมนุษย์ที่มีการเกิดการเจริญเติบโตตามวัยและสิ้นอายุขัยไปในที่สุด
7. ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการ มีความเชื่อว่าสังคมและวัฒนธรรมเมื่อเจริญก้าวหน้าจนถึงจุดสูงสุดแล้วก็จะเสื่อมถอยลงสังคมที่ด้อยกว่าจะเจริญก้าวหน้ามาแทนที่
8. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion Theory of Innovation) เป็นการขยายตัวของนวัตกรรมหรือวัฒนธรรมใหม่จากสังคมหนึ่ง ไปสู่อีกสังคมหนึ่ง
9. ทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น (The Stages of Economic Growth Theory) เป็นการพัฒนาจากความต่ำสลับไปสู่ความเจริญก้าวหน้าหรือความทันสมัยอย่างเป็นขั้นตอน
10. ทฤษฎีฝ่นหล่นจากฟ้า (Trickle Down Effect Theory) มุ่งพัฒนากลุ่มคนที่มีความพร้อมมากที่สุดในสังคมก่อนเพื่อให้ผ่านกลุ่มคนเหล่านี้ไปสู่กลุ่มคนอื่น ๆ ต่อไป
11. ทฤษฎีการกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Redistribution with Economic Growth Theory) เน้นการพัฒนากลุ่มคนที่ด้อยกว่าก่อนเพื่อป้องกันการผูกขาดทางเศรษฐกิจโดยคนเพียงกลุ่มเดียว

12. ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory) เน้นการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ 4 ด้าน คือ ความมั่นคงปลอดภัย (Security Needs) สวัสดิภาพของชีวิต (Welfare Needs) เอกลักษณ์ (Identity) และเสรีภาพ (Freedom)

13. ทฤษฎีความสมดุลและนิเวศวิทยา (Equilibrium and Ecological Theory) เน้นการพัฒนาที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development)

จากแนวคิดทฤษฎีข้างต้น ได้อธิบายว่า การจัดการเพื่อการพัฒนาสู่สังคม โดยเน้นการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมีวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ในด้านการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมทรัพยากรที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน วัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนเรื่องจิตวิญญาณของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ความหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุล บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความอาทร เคารพซึ่งกันและกัน และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียมกัน มีผู้วิจัย และนักวิชาการ ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ดังนี้

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2545 : 212 -214) ได้อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาในแนวความคิดกระแสหลัก การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) และมีลักษณะดุลยภาพ (Balance) หรืออีกนัยหนึ่งคือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ธรรมชาติ เน้นความสัมพันธ์กันและกัน

เฉลิมพล จตุพร (2550 : 28) ได้อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง ระดับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่ไม่ทำลายคุณภาพของสิ่งแวดล้อมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในระดับที่สูงที่สุด ภายใต้ข้อจำกัดที่ต้องการรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2550 : 5) ได้อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมให้เกิดความรู้ ทักษะ นูมอง และค่านิยม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักชี้นำและจูงใจให้บุคคล แสวงหาและดำเนินชีวิตของคนในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากสภาวะการดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการสร้างตัวและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุข ในขณะที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมให้อยู่รอดได้ด้วยนั้น จึงครอบคลุมหัวข้อวิชาและประเด็นที่ต้องเรียนรู้มากมาย ทั้งที่เป็นความรู้และทักษะ

จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในท้องถิ่นที่คนอาศัยอยู่ และความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์โลก ด้วยเหตุนี้ กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่สังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุปได้ใจความว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน ซึ่งหมายถึง การพัฒนาที่ก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่าง การกระตุ้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การสร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนทุกคนทั้งในยุคปัจจุบันและอนาคต โดยมีพื้นฐานความคิดว่า เศรษฐกิจที่ทำให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนาได้นั้น จำเป็นต้องเป็นเศรษฐกิจในสังคมที่มีรากฐานมั่นคง มีความสามารถในการแข่งขัน และสามารถพึ่งตนเองได้ ขณะเดียวกัน ประชาชนในสังคมสามารถพัฒนาระเบียบวิธีชีวิต ทั้งของตนเองและส่วนรวม ให้ดำรงอยู่ได้ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน ช่วยสร้างกระบวนการทางสังคมที่ยั่งยืน อันเป็นสังคมที่ประชาชนในปัจจุบันได้รับการตอบสนอง โดยไม่ทำให้ความต้องการของผู้คนในรุ่นต่อไปได้รับการกระทบกระเทือน หรือลดความต้องการของตนเอง หรือไม่มีโอกาสได้รับวิภคสิ่งที่จำเป็นบางอย่างในอนาคต ได้มีผู้วิจัย และนักวิชาการได้อธิบายความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ดังนี้

รัชฎา กรรบรรจง (2549 : 19) กล่าวว่า ความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนปรากฏแตกต่างกันไปหลายรูปแบบ แต่มีหลักๆ ที่เหมือนกันคือ

1. การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต
2. การพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือ มองว่าจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่นๆ ดังนั้นการพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคีการพัฒนาต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วย
3. การพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นควรเป็นไปในทาง “สร้างสรรค์” ไม่ใช่ “ทำลาย”

เฉลิมพล จักุพร (2550 : 35) กล่าวว่า การพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนา เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยพัฒนาคนไทยให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่ยั่งยืน มีจิตสำนึก พหุวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ไม่ทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสิทธิและโอกาสที่จะได้รับจัดสรรทรัพยากรผลประโยชน์จากการพัฒนาและได้รับการคุ้มครองอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมที่จะนำไปสู่การยกระดับ มาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง มีระบบการจัดการทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างใน

การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคมในกระบวนการการพัฒนา รวมทั้งมีการนำทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นสังคม สมานฉันท์เอื้ออาทร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2540 - 2544) ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และคุณภาพเป็นเงื่อนไขของความยั่งยืน ดังนั้น ความสำเร็จของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่ทำให้เกิดคุณภาพของ เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป”

เศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดคุณภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคง มีขีดความสามารถในการแข่งขัน และสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวคิดหลัก

สังคมให้รวมหมายถึง วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคมที่ทำให้มนุษย์ปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึงศาสนาธรรม ซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคม ที่ทำให้สังคมอยู่ได้โดยสงบสุข

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรของประเทศ ทั้งที่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น น้ำและฝูงปลาในทะเล และที่ไม่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น ก๊าซธรรมชาติ และถ่านหิน

สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ ที่สามารถให้คุณค่าและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ขึ้นกับความสมดุลหรือไม่สมดุลของระบบนิเวศความสมดุลและเชื่อมโยงระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับ จุดหมายการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขตลอดไป

จากความสำเร็จของการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว สรุปได้ว่า การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เจริญก้าวหน้าอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมนั้นจะต้องมีการบูรณาการหรือประสานประโยชน์ เข้าด้วยกันระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ จะต้องมีการวางแผนการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ให้เหมาะสมรอบคอบ และคำนึงถึงสภาพการที่อำนวยให้ของทรัพยากรที่มีอยู่ ดังนั้นสังคมที่จะพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องพิจารณาจากหลาย ๆ องค์ประกอบ

รูปแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกระบวนการที่มีขึ้นเพื่อการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืนของชนบท เพื่อให้ประชาชนมีรายได้และมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสร้างสภาพความเป็นอยู่ของชนบทให้มั่นคงแก่ชนบท

กระทรวงมหาดไทย (2542 : 6) การพัฒนาชนบทเป็นรูปแบบกระบวนการที่มีขึ้นเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชนบทโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความคิดริเริ่ม หลักการพัฒนามี 6 ประการคือ

1. มาตรฐานของผลิตภัณฑ์
2. บรรลุภัณฑ์
3. การเก็บรักษา
4. การจำหน่าย
5. การขนส่ง ฯลฯ

หลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ เน้นการจัดการองค์กรชุมชน การให้การศึกษาและการเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยมีการพัฒนาเจ้าหน้าที่อเนกประสงค์ระดับหมู่บ้านหรือตำบล และเป็น ผู้ปฏิบัติงานร่วมกับผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้าน เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านระบุปัญหาความต้องการและระดมชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการพัฒนา

เอ็ดเวิร์ด บี บาร์เบอร์ (Edward B. Barbier, 1987 : 104 ; อ้างถึงใน วราพร ศรีสุพรรณ. 2543 : 15) ได้เสนอว่าการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน เป็นรูปแบบการพัฒนาที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของ ระบบ 3 ระบบด้วย คือ ระบบทางชีววิทยา ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม โดยที่แต่ละระบบสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายของตนเองได้ ดังนี้

1. เป้าหมายของระบบทางชีววิทยา หมายถึง การนำไปสู่ความหลากหลายทางพันธุกรรม ความสามารถในการกลับคืนสู่สมดุลในกรณีที่ถูกรบกวนหรือถูกใช้ไป และความสามารถในการใช้ผลผลิตทางชีวภาพ

2. เป้าหมายของระบบเศรษฐกิจ หมายถึง การนำไปสู่การได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกัน มีสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น

3. เป้าหมายของระบบสังคม หมายถึง การนำไปสู่ความหลากหลายในวัฒนธรรมมีองค์กรที่ยั่งยืนยาวนาน มีความเป็นธรรมทางสังคม และมีส่วนร่วมจากผู้คนต่างๆ ในสังคม

สุภิญญา อุนกานนท์ (2547 : 140 - 141) ได้อธิบายว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้จะไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อความสามารถในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของคนรุ่นต่อไปในอนาคต โดยสรุปรูปแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้

1. เป้าหมายทางสังคม หมายถึง ในการพัฒนาชนบท เพื่อให้ได้เป็นรูปธรรมนั้นต้องเข้าใจรูปแบบสังคมชนบทที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ
2. เป้าหมายทางเศรษฐกิจ หมายถึง ต้องเข้าใจปัจจัยต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของสังคมชนบทและในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจดังกล่าว ต้องนำเอาปัญหาจากผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาด้วย
3. เป้าหมายทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ การศึกษาเป้าหมายทางด้านสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรธรรมชาติ เราจำเป็นต้องเข้าใจถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในการพัฒนาชนบท

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า รูปแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีรูปแบบของการพัฒนาที่คล้ายๆ กัน คือจะประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง 3 รูปแบบ จะประกอบด้วย เป้าหมายทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นขบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่จะต้องสอดคล้องกับอนาคตเช่นเดียวกับปัจจุบัน โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นในเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพียงแต่ต้องเป็นไปอย่างมีคุณภาพ พร้อมๆ กับการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

ความหมายเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภค การจำหน่าย ที่คนในท้องถิ่นชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ เศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชนหรือทุนในชุมชน อาทิวัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่
 ประเวศ วะสี (2542 : 43-44) กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมเศรษฐกิจ ทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการพัฒนาจากฐานของ “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ วัด ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ฯลฯ

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2541 : 2) บัญญัติไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง เศรษฐกิจทุกสาขาของชุมชนหรือ หมู่บ้านที่ดำเนินอยู่บนพื้นฐานการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมอย่างคุ้มค่า และยั่งยืนเป็นการผลิตที่เลี้ยงชีวิตครอบครัวชุมชนได้

อย่างพอเพียง ส่วนเกินแห่งผลผลิตนี้เป็นเศรษฐกิจแห่งการแลกเปลี่ยนซื้อขายหรือแปรรูปตามกำลัง และวัฒนธรรมของชุมชนเอง

ฉรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2545 : 88) ให้ความหมายเศรษฐกิจชุมชน ในแง่เศรษฐศาสตร์ว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งประกอบด้วย การผลิต การค้าขาย การซื้อ และการบริโภค รวมถึงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่า และกำไรชุมชน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง เศรษฐกิจที่ยึดชุมชนเป็นหลัก โดยคำนึงถึงความเข้มแข็งของชุมชนทั้ง ทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และค่านิยมเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการ ดำรงชีวิต

จากความหมายและลักษณะของธุรกิจชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน ดังที่กล่าวมาแล้ว จึงสรุปได้ว่า ธุรกิจชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องเดียวกันเพราะการดำเนินกิจกรรมทั้งหลาย ยึดชุมชนเป็นหลัก โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ด้าน คือ ด้านที่ก่อให้เกิดรายได้ ผ่านกิจกรรมทาง ด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด และด้านที่ก่อให้เกิดวิถีชีวิตที่ดีงาม มั่นคง สมดุล และยั่งยืน

ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน ถือว่ามีความสำคัญเป็นการเปิดช่องทางให้ชุมชน ได้มีงานทำนอกฤดูการทำนา เพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัวเป็นรายได้เพิ่ม ซึ่งมีนักวิชาการ ได้อธิบายความสำคัญของ เศรษฐกิจชุมชนไว้ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2544 - 79) ได้กล่าวถึงความสำคัญ เศรษฐกิจชุมชนไว้ดังนี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยใช้ กิจกรรมเศรษฐกิจสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งจะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ในขณะที่เดียวกันยังมุ่ง พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ หรืออีกนัยหนึ่ง เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2541 : 12 - 13) ได้กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนา เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง มีความสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

ประการแรก การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศจะต้องเริ่มที่ชุมชนในชนบทหรือ ภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ จุดสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ การยึด ชุมชนเป็นหลัก ประชาชนต้องสามัคคี ร่วมมือกัน พึ่งตนเอง และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็น หลัก ซึ่งรูปแบบนั้นต้องเริ่มจากการผลิตพื้นฐานตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 เป็นการทำเกษตร ผสมผสาน ที่ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องเข้าไปให้ความช่วยเหลือสนับสนุนพี่น้องชาวชนบทที่มีที่ดิน ขนาดเล็ก ด้วยการจัดหาสระน้ำในแปลงไร่นาของเกษตรกร และทำแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่

สำหรับเติมน้ำในแปลงไร่นา ขณะเดียวกันก็เป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้งในช่วงฤดูแล้งด้วย ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านชุมชนเป็นหลัก

ประการที่สอง การรวมกลุ่มของประชาชนต้องใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ เป็นปัจจัยที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิก เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่สมาชิกเห็นประโยชน์เป็นรูปธรรม

ประการที่สาม ประชาชนในชนบทได้มีการรวมกลุ่มมานานแล้ว ซึ่งมีทั้งประสบปัญหาและประสบความสำเร็จที่สามารถพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้มีอยู่มากมาย แต่กลุ่มเหล่านี้จะกระจายกันไปอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ขาดการเชื่อมโยงกัน ดังนั้นหากจะสร้างความเข้มแข็งในกลุ่มชาวบ้าน จะต้องส่งเสริมสนับสนุน ให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้น

ประการที่สี่ ปัญหาพื้นฐานของภาคเกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรมในครัวเรือนชนบทก็คือ “การตลาด” การแก้ปัญหาเรื่องนี้คือ การจัดให้มีตลาดนัดชุมชนหรือร้านค้าชุมชนในทุกอำเภอ เพื่อให้เกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพนำผลผลิตออกมาจำหน่าย

ประการที่ห้า ประชาชนในชนบทยังขาดการปรึกษาหารือร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชน จำเป็นต้องจัดให้มีการประชุมประชาคมเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนระดับอำเภอในทุกอำเภอ เพื่อให้เป็นเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ (2550 : ออนไลน์) ได้ให้ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนไว้ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นประเภทเศรษฐกิจ ที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่และลักษณะของสังคมไทย
2. เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่มอง และวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆอย่างเป็นระบบหรืออย่างเป็นองค์รวม
3. เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแบบกระจายตัว กระจายความเข้มแข็งและยั่งยืนไปสู่ทั่วทุกภูมิภาค
4. เศรษฐกิจชุมชนสามารถพัฒนาขีดความสามารถของคน ครอบครัว ชุมชน จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้พึ่งตนเองได้
5. เศรษฐกิจชุมชนเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปพร้อมๆ กัน

จากแนวคิดดังกล่าวความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงเป็นค้ำประกัน และเป็นฐานในการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตในอนาคต ภาคธุรกิจชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กร

ประชาชน ซึ่งเป็นการฝึกกำลังในการพัฒนาและนำไปสู่ความเข้มแข็งและมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและชุมชน

ประเภทเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนใช้เงินและกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมาย ในการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนและทรัพยากรทางธรรมชาติซึ่งมี นักวิชาการ ได้อธิบายไว้ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542 : 1) ได้อธิบายเศรษฐกิจชุมชนมี 4 ประเภท ซึ่งเป็นรายได้ที่เกิด จากการประกอบกิจการทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น โดยคนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท ดังนี้

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจองค์กรชุมชน (กลุ่มอาชีพ) เป็นเจ้าของกิจการ
2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ปัจเจกชนในชุมชนเป็นเจ้าของกิจการ
3. กิจกรรมทางเศรษฐกิจองค์กรชุมชน (กลุ่มอาชีพ) ร่วมทุนกับเอกชน
4. กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ธุรกิจเอกชนเป็นเจ้าของกิจการ

เสรี พงศ์พิศ (2544:78-80) อธิบายเรื่องทุนชุมชนซึ่งเป็นทุนที่ไม่ใช่เงินตรา มี 3 ประเภท ได้แก่

1. ทุนธรรมชาติ ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีอยู่มากมาย เพียงแต่เรามองข้าม หรือมองด้วยสายตาของเศรษฐกิจสังคมยุคใหม่ ทำให้หญ้าเป็นวัชพืชไปหมด ทั้ง ๆ ที่หญ้าต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นพื้นที่มีสรรพคุณทางยา ทั้งยาอายุวัฒนะ ขับปัสสาวะ ลดความดัน รักษา นิ้ว เช่นหญ้าไมยราบ หญ้าคา หญ้าแพรก และพืชสมุนไพรอีกนับร้อยที่อยู่บริเวณบ้าน ในสวนในป่า และพันธุ์พืชที่มีชีวิตต่าง ๆ แร่ธาตุ และผลผลิตของธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เขาล้วนแต่เป็นทุนที่สำคัญ หากชุมชนค้นพบคุณค่าของสิ่งดังกล่าว มูลค่าก็จะตามมา และไม่รู้จักหมดเพราะใช้เป็น จักรการเป็น
2. ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยเช่น อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้ เครื่องมือต่าง ๆ เกี่ยวกับการ ดำเนินชีวิต สะท้อนให้เห็นความพอดี ความพอเพียง การอยู่ร่วมกันของผู้คน อยู่ร่วมกับธรรมชาติ โดยไม่เอาเปรียบกัน ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ
3. ทุนทางสังคม คือกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนที่อยู่ร่วมกัน เป็นพี่เป็นน้อง ไว้วางใจกัน กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จาริด ประเพณีที่ทำให้คนร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ เดินไปในทาง เดียวกัน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ (2545:75) ได้อธิบายประเภทเศรษฐกิจชุมชน การทำให้ชุมชนมีความพร้อม มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งต้องเป็นหน่วยการผลิตที่เล็กที่สุดของชุมชนก่อน จึงได้คิดการผลิต 2 ประเภทได้แก่

1. การผลิตเพื่อกินเพื่อใช้โดยตรง เช่นอยากกินข้าวก็ต้องทำนา อยากกินปลา ก็เลี้ยงไว้ในคู เป็นต้น วิธีการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้เป็น การบำบัดความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต ถ้าทำได้หลายๆ อย่างคร่าวๆ เร็วก็จะมีรายได้ที่แท้จริง หรือรายได้ที่เป็นสิ่งของสำหรับเลี้ยงปากเลี้ยงท้องไม่ต้องเดือนร้อนซื้อหา และนี่คือวิถีชาวบ้านในชนบท

2. การผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยน หรือการซื้อขาย ซึ่งต้องผ่านกลไกการค้า การแลกเปลี่ยนโดยตรงคือการนำสิ่งของหรือผลผลิตของแต่ละฝ่ายไปแลกกัน ซึ่งให้ได้ความต้องการป้องกัน ดังนั้น จึงต้องมีกลไกการเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะเงินตราเป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยน

สรุปจากแนวคิดดังกล่าวว่า ประเภทเศรษฐกิจชุมชนเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ชุมชนได้คิดพัฒนา เศรษฐกิจในท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ภูมิประเทศที่มีลักษณะแตกต่างกันจนส่งผลต่อการผลิตสินค้า และ บริการ มีความสัมพันธ์กันกับอาชีพของคนในท้องถิ่น หรือ ชุมชน และเน้นการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาที่มีต่างๆ ร่วมกัน

การดำเนินงานธุรกิจชุมชนบ้านเกตุเหนือ

การดำเนินงานธุรกิจชุมชนบ้านเกตุเหนือ

จากการสัมภาษณ์คุณต้นทอม สุทธระ เมื่อเดือน กันยายน พ.ศ. 2557 ได้กล่าวว่า หมู่บ้านเกตุเหนือ ตำบลตะโก ได้จัดตั้งธุรกิจชุมชนขึ้นเพื่อเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ และขยายโอกาสให้คนในชุมชนได้ใช้เวลาว่างหลังฤดูเก็บเกี่ยวให้เกิดประโยชน์เป็นการสนับสนุนสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านเกตุเหนือให้เป็นที่รู้จักและเป็นการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาอาชีพของกลุ่มอาชีพ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเข้มแข็งและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นอันเป็นรากฐานสำคัญ

หมู่บ้านเกตุเหนือ หมู่ 7 ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ ทำนา และรับจ้างทั่วไปซึ่งในการประกอบอาชีพทางการเกษตรเกษตรกรจะต้องประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาจากสภาพดินฟ้าอากาศปัญหาแมลงศัตรูพืชรบกวน รวมถึงการที่จะต้องลงทุนซื้อปุ๋ยในราคาที่แพงแต่จำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่ถูกลง ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย และมีปัญหาหนี้สินตามมา หลังเสร็จสิ้นจากฤดูกาลทำนา ประชากรส่วนใหญ่ก็จะว่างงาน ไม่มีอาชีพเสริม ในปี พ.ศ. 2540 จึงเริ่มมีแนวคิดการรวมกลุ่มเกษตรกรแม่บ้านจำนวน 15 คน ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากสถานีหม่อนไหม

พุทธโรสง ต่อมาปี พ.ศ. 2542 ได้ดำเนินการขอจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขึ้นมา เพื่อให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริม โดยใช้สถานที่ผลิตที่ชุมชนบ้านแกตุเหนือ หมู่ 7 แรก ๆ ได้ระดมทุนโดยการลงหุ้นคนละ 100 บาท รวมทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณมาจากส่วนราชการ เพื่อนำไปซื้อวัตถุดิบ อุปกรณ์ มาทำขาไบหม่อน จำหน่ายให้กับชาวบ้านในตำบล จนได้รับความนิยมจากผู้บริโภคอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาประเทศ จากการที่กลุ่มได้กำหนดวัตถุประสงค์และได้บริหารจัดการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

เพื่อให้มีการออมเงินและมีเงินทุนในการประกอบอาชีพให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น

โดยยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ

1. ให้สมาชิกมีความซื่อสัตย์ต่อกัน
2. มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม
3. มีความรับผิดชอบร่วมกัน
4. มีความเห็นอกเห็นใจกัน
5. มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในการเป็นสมาชิกกลุ่ม

การบริหารงาน

ลักษณะการบริหารงานของกลุ่มมีประธานกลุ่มผู้เป็นผู้บริหารงาน รองประธาน

เป็นผู้คอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ มีกรรมการประจำในงานด้านต่างๆ

คณะกรรมการบริหารกลุ่มแม่บ้านประกอบด้วย

นางฉันทม	สุทธระ	ประธาน
นางกาญจนา	กันรัมย์	รองประธาน
นางสุนันทา	เกรรัมย์	เลขานุการ
นาง จำเนียร	นิโกรัมย์	เหรัญญิก
นาง จำนง	เจริญรัมย์	ประชาสัมพันธ์

ผลการดำเนินงาน

ปัจจุบันอยู่ในสภาพพอพุงตัวอยู่ได้ ไม่คืบและไม่เลวจนเกินไป เกษตรกรที่เข้ามาทำงานนี้ จะได้รับค่าตอบแทนเฉลี่ยประมาณเดือนละ 2,500 -5,000 บาท โดยไม่จำเป็นต้องไปหางานเมืองทำ หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวหรือการผลิตทางด้านเกษตรที่เป็นอาชีพหลัก

ผลิตภัณฑ์และราคาผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบ้านเกตุเหนือ กลุ่มจะทำการผลิตตามปริมาณของสินค้าที่เหลืออยู่ ซึ่งมีการผลิตทั้งปี มากน้อยตามความต้องการของตลาด โดยกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ และกำหนดราคาในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ดังนี้

1. ชาใบหม่อน
2. ชาใบหม่อนที่เป็นซอง

ในอนาคตกลุ่มมีโครงการจะขยายและรับสมัครสมาชิกเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มสตรีที่ไม่มีงานทำ เพื่อให้มีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว โดยจะรับสมัครทั้งผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านและผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านข้างเคียงด้วย ด้าน นางสมบัติ อยู่รัมย์ วัย 55 ปี หนึ่งในสมาชิกยอมรับว่า ครอบครัวมีอาชีพทำนา หลังว่างจากฤดูทำนาแล้ว ไม่มีงานทำ จึงเข้ามาร่วมกลุ่ม ทำให้มีรายได้เสริม ลดปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ในระดับหนึ่ง แม้จะเป็นรายได้ที่ไม่มากนักก็ตาม แต่ก็พอใจในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ ในปัจจุบันนี้มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับมีลูกค้านิยมซื้อไปรับประทานเป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละคนจะชอบรสชาติของชาและช่วยบำรุงสุขภาพการตลาดขึ้นอยู่กับความพอใจของลูกค้าที่จะเลือกบริโภค นับว่าเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านในการรวมกลุ่มกันทำชาใบหม่อนเป็นอาชีพเสริมในยามว่างเว้นจากการทำนา จนกลายเป็นสินค้าโอท็อป ระดับ 4 ดาว

งบประมาณที่สนับสนุนจากส่วนราชการ

1. สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์
2. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดบุรีรัมย์
3. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
4. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตะโก

รวมเงินหมุนเวียนกลุ่มประมาณ 350,000 บาท

การผลิตชาใบหม่อน

1. ตัดก้านออก หั่นใบหม่อนให้ขนาด 0.5x4.0 ซม.
2. ลวกน้ำร้อน 20-30 วินาที หรือหนึ่งประมาณ 1 นาที
3. ตักลวกในน้ำร้อนจุ่มน้ำเย็นทันที แล้วนำมาผึ่งลมให้แห้งหมาดๆ
4. คั่วในกระทะด้วยไฟอ่อนๆประมาณ 20 นาที โดยมีมือช้อนย่าให้ใบหม่อนเกาะกัน
5. อบในอุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส นาน 1 ชั่วโมง สามารถเก็บไว้ ชงดื่มได้นาน

วิธีการชงชา

1. ใส่ใบชาพอประมาณในกาน้ำชา

2. เทน้ำเดือดลงในภา ลวกทิ้ง 1 ครั้ง
3. ใส่น้ำสองทิ้งไว้ประมาณ 1 นาที
4. การชงชาในแก้ว ให้เติมน้ำเดือดลงในชา ทิ้งไว้ 3-5 นาที ก็ใช้ได้ อย่าทิ้งชาไว้นานเกินไปจะทำให้สรรพคุณ กลิ่นและรสชาติของชาเปลี่ยนแปลงไป

วิธีการเก็บรักษา

1. ควรเก็บใบชาไว้ในขวดหลังจากเปิดห่อเพื่อไม่ให้อากาศเข้า
2. ไม่ควรเก็บใบชาในที่ชื้น

สรรพคุณพื้นบ้าน

ใบ รสจืดเย็น ใช้เป็นยาขับเหงื่อ เจ็บคอ แก้ไข้ คับร้อน แก้ร้อนใน กระหายน้ำ แก้ไอ ระงับประสาท - ผล คัมภีร์เป็นยาเย็น ขาระบายอ่อนๆ แก้อาการไม่ปกติ คับร้อน ทำให้ชุ่มคอบำรุงไต

หมายเหตุ

- ชาใบหม่อน กิโลกรัมละ 300 บาท
- ใบหม่อนสด 5 กิโลกรัม ผลิตชาใบหม่อนได้ 1 กิโลกรัม

ที่ตั้งของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเหนือ

ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

โทรศัพท์ 081-8782691, 089-6300796

บริบทชุมชนบ้านเกษตรกรเหนือ ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ที่ตั้ง

บ้านเกษตรกรตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 7 ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ (พรม เกิดเหมาะ. 2557 : สัมภาษณ์) เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 9 หมู่บ้านของตำบลตะโก ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-อุบลราชธานีและทางทิศใต้ของตำบล ห่างจากตัวอำเภอไปทางทิศตะวันออกเป็นระยะทาง ประมาณ 5 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัว จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นระยะทาง 16 กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือติดต่อกับ บ้านตะโก หมู่ที่ 1 ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
 ทิศใต้ติดต่อกับ บ้านเกษตรกร หมู่ที่ 8 ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านปรือเวง หมู่ที่ 9 ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านควน หมู่ที่ 7 และบ้านกรวดหมู่ที่ 8 ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

การก่อตั้งชุมชน

ประวัติความเป็นมา ที่ตั้งหมู่บ้านเกตุเหนือในปัจจุบัน เดิมเป็นป่าดงดิบ มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่น เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเดิมมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านซึ่งเป็นส่วย (กูย) นิยมนำช้างมาเลี้ยงบริเวณนี้ และช้างได้เหยียบเด็กตาย จึงตั้งชื่อหนองน้ำแห่งนี้ว่าหนองแก๊ส ซึ่งเป็นภาษาส่วยแปลว่า “เด็กน้อย” ต่อมา มีชาวบ้านอพยพมาตั้งรกรากบริเวณดังกล่าว จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านแก๊ส” ตามชื่อหนองน้ำและเพี้ยนมาเป็นบ้านเกตุในปัจจุบัน

เมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว ชาวบ้านแรกประกอบด้วย นายรัก-นางอิน กันรัมย์ นายแรม-นางอูย กันรัมย์ นางผิว แส้วพลสง นายวิน-นางมิตร นุยอนรัมย์ นายอิน-นางแปะ กันรัมย์ นายทิพย์-นางพิบ ไม่ทราบนางสกุล นายปาน-นางผิว ทิศนะ นายจันทร์-นางเพ็ชร ทิศนะ นายเจียน-นางไม อามาตรโท และนายเพล-นางบัว เกือบรัมย์ ได้อพยพครอบครัวมาจากบ้านสวน ตำบลสวายจิก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ (ปัจจุบันบ้านสวนอยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลสวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ห่างจากบ้านเกตุเหนือประมาณ 10 กิโลเมตร) นอกจากนี้ยังมีครอบครัว นายสุข-นางเมียง ไม่ทราบนามสกุล อพยพมาจาก อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ สืบเนื่องมาจากนายสุข ซึ่งมีเชื้อสายชาวจีน ได้แต่งงานกับนางเมียง ซึ่งมีเชื้อสายส่วย (สมัยนั้นจะถูกจ้างเป็นแรงงานคล้ายกลุ่มแรงงานทาส) จึงถูกขับไล่ออกจากตระกูล และได้อพยพมาตั้งรกรากบริเวณหนองแก๊ส และตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อหนองน้ำ หมู่บ้านเกตุเหนือเดิมเป็นส่วนหนึ่งของบ้านเกตุ ขึ้นอยู่กับหมู่ที่ 10 ตำบลห้วยราช อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อมาเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2514 กระทรวงมหาดไทยได้แยกเป็นหมู่บ้าน เกตุเหนือและหมู่บ้านเกตุใต้ มีนายพรหม เกิดเหมาะ เป็นผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ต่อมาในปี พ.ศ.2599 กระทรวงมหาดไทยได้แยกตำบลตะโก ออกจากตำบลห้วยราช และแยกกิ่งอำเภอห้วยราช ออกจากอำเภอเมือง บ้านเกตุเหนือจึงขึ้นกับการปกครองของตำบลตะกอกิ่งอำเภอห้วยราช และเมื่อพ.ศ. 2538 จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ยกฐานะกิ่งอำเภอ เป็นอำเภอ บ้านเกตุเหนือจึงอยู่กับหมู่ที่ 7 ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จนกระทั่งปัจจุบันมีผู้ใหญ่บ้าน ปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎรสืบต่อกันมาแล้ว 4 คน ดังนี้ นายพรหม เกิดเหมาะ นายสมศักดิ์ กองรัมย์ นางประดับ นิโรจน์รัมย์ และนายสิทธิ สุทธะ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

การคมนาคม

บ้านเกตุเหนืออยู่บนทางหลวงสาย บ้านห้วยราช-กระสัง(สายใหม่) ห่างจากตัวอำเภอห้วยราชไปทางทิศตะวันออกเป็นระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอกระสัง เป็นระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นระยะทางประมาณ 16 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมเดินทางไปซื้อสินค้าที่ตลาดในตัวเมืองบุรีรัมย์ ค่ารถยนต์โดยสารถึงตลาดในตัวเมืองบุรีรัมย์ ประมาณ 15 บาท โดยมีค่ารถยนต์โดยสารประจำหมู่บ้านวิ่งผ่านบ้านเกตุเหนือ-

บุรีรัมย์ วันละ 1 เที่ยว ตั้งแต่เวลาประมาณ 08.00 น. และกลับเวลาประมาณ 13.00 นอกจากนี้ชาวบ้านจะติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงด้วยรถยนต์ส่วนตัว รถจักรยานยนต์ และรถจักรยาน โดยสภาพถนนที่ติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นถนนลาดยาง ถนนลูกรัง และถนนดิน

พื้นที่ดิน

บ้านเกตุเหนือ มีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 1,480 ไร่ สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ดินล่างเป็นดินร่วนปนเหนียว สีนํ้าตาลอ่อน สีเหลือง หรือสีแดง สภาพเป็นดินที่มีความอุดมต่ำ พื้นที่ส่วนใหญ่ค่อนข้างราบเรียบ บริเวณที่ตั้งมีพื้นที่ ประมาณ 120 ไร่ พื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับทำนาและปลูกหม่อน (สิทธิ สุทระ. สัมภาษณ์. 2556)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพองค์กรธุรกิจชุมชนบ้านเกตุเหนือ ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีหลายท่านที่ได้ทำการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพองค์กรธุรกิจในประเทศ รายละเอียดดังนี้

ไพรัตน์ ฤทธิ์ประเสริฐ (2540 : 41) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรประชาชนในการประกอบธุรกิจข้อม อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจัยที่ส่งเสริมให้องค์กรประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย ด้านชุมชน ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิก ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ศาสนา การจัดผังหมู่บ้าน และมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน ด้านสมาชิก ได้แก่ สมาชิกเข้าใจวัตถุประสงค์ขององค์กร มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้านผู้นำ ได้แก่ ผู้นำได้รับการยอมรับจากสมาชิก มีความตั้งใจทำงาน มีความซื่อสัตย์ยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น มีบทบาทให้ข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษา มีความสามารถในการชักนำผู้นำผู้อื่นให้ร่วมปฏิบัติงาน ติดต่อกับประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก ด้านการบริหาร องค์กร มีการจัดองค์กรที่เน้นกระจายอำนาจมีระบบการคัดเลือกกรรมการ โดยใช้วิธีการเลือกตั้ง มีกฎระเบียบข้อบังคับที่เหมาะสม มีการถ่วงอำนาจระหว่างกัน ด้านนักพัฒนา มีคุณลักษณะเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีความตั้งใจทำงานมีบทบาทกระตุ้นสมาชิกให้รับรู้ปัญหาและรวมกลุ่มให้ข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษาและประสานงานช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ด้านองค์กร ภายนอกที่สนับสนุน ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุน บุคลากรและวิชาการ

นรี อินทรักษ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานธุรกิจชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มผู้ผลิตหน่อไม้ฝรั่ง ศูนย์ซื้อขายบึงวิชัย อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลสรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงาน ที่สามารถทำให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้ เรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้ 1) กลุ่มมีตลาดรองรับผลผลิต 2) สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ 3) มีองค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐให้

- ความดูแลแนะนำอย่างใกล้ชิด 4) สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
 5) สมาชิกพอใจในผลประโยชน์ที่ได้รับ 6) คณะกรรมการบริหารกลุ่มปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่
 7) สมาชิกกลุ่มไว้วางใจกัน 8) สามารถหาเงินเชื่อให้สมาชิกได้

พิศมัย ศรีวิชา (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานตามกระทรวงสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้ดำเนินการจัดตั้งขึ้น เนื่องจากต้องการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพสร้างกิจกรรมเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดี เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งให้คำแนะนำแก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงานกลุ่มการแปรรูปให้ตรงกับปัญหาและความต้องการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจะมีการประชุมจัดตั้งเลือกคณะกรรมการในการบริหาร คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ คือ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ เพื่อดำเนินงานการบริหาร โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ศักยภาพของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะจำนวนสมาชิกที่มีส่วนร่วมในกลุ่มแปรรูป การถือหุ้น และการแบ่งส่วนของเงินปันผลให้กับสมาชิก อีกทั้งขาดการทำบัญชีพื้นฐานอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน เนื่องจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเป็นธุรกิจขนาดเล็ก และมีความหลากหลายสูง อาหารแปรรูปแต่ละชนิดมีปริมาณไม่มาก ต้องทำการตลาดเอง วิธีทำการตลาดจึงค่อนข้างสั้น ส่วนใหญ่จะขายให้ผู้บริโภคในท้องถิ่น ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 175 พ.ศ. 2539 ว่าด้วยการแสดงฉลากของอาหารทำให้การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้มีการปรับปรุงและควบคุมคุณภาพใหม่ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบ ปรุงร่า รส กลิ่น และสี จะมีการตรวจสอบมาตรฐานของสินค้าในเรื่องการบรรจุภัณฑ์ และฉลาก รวมทั้งด้านความสะอาดของโรงเรือน ความปลอดภัย และความสะอาด ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่สำคัญคือ การขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ขาดการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐอย่างค้ำเนื่องวิธีการตลาดสั้น และขาดวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

มนเทียร โรหิตเสถียร (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการค้าเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไหม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ระดับความสำเร็จด้านผลิตด้านการจัดการ และด้านการตลาดอยู่ในระดับมาก ในด้านของปัญหาพบว่า ความรุนแรงของปัญหาด้านการตลาด และด้านการเงินอยู่ในระดับปานกลาง ความรุนแรงด้านการผลิตและด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับต่ำ ตามลำดับ

ธนาคาร เรื่องศิลป์สุวิทย์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จักรสานในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มีระดับความสำเร็จในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในความสำเร็จในด้านการผลิตและด้านการตลาดอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการบริหารจัดการและด้านการเงินอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาในด้านอื่นๆ คือ ด้านการตลาด การจัดการ และการผลิตในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ

ขวัญใจ มะเสนา (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานธุรกิจชุมชนของกลุ่มทอผ้าฝ้าย อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ผลวิจัยพบว่า ธุรกิจกลุ่มทอผ้าฝ้ายมีการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน ตามลำดับดังนี้ ด้านการบริหารจัดการ ด้านอำนาจการ ด้านการควบคุม ด้านการวางแผน และด้านดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย 1 ด้าน ด้านการจัดหาคนเข้าทำงาน

วีระยุทธ กงพิบูลย์กิจ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงาน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ : กรณีศึกษากลุ่มอาชีพ ทำน้ำพริก ไทยพื้นบ้านตราวังทอง ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ผลการศึกษา พบว่า ทางกลุ่มให้ความสำคัญกับการดำเนินงานในด้านการบริหารการเงิน เป็นอันดับที่ 1 รองลงมา คือ การดำเนินงานด้านการจัดการ การผลิต และการตลาด ผลการดำเนินงาน ด้านการจัดการ พบว่า กลุ่มอาชีพทำน้ำพริกไทยพื้นบ้านตราวังทอง มีการวางแผนการดำเนินงานราย 6 เดือน โดยมุ่งเน้นการเพิ่มยอดขาย มีการมอบหมายหน้าที่แก่ สมาชิกเป็นครั้งคราว ควบคุมการทำงาน โดยใช้เวลาในการทำงานและปริมาณงานที่กำหนดให้ นอกจากนี้ยังมีการประเมินผลสมาชิกจากความรู้ความสามารถ และจ่ายค่าตอบแทนตามความยากง่ายของงานที่ทำ ด้านการผลิต พบว่า กลุ่มอาชีพทำน้ำพริกไทยพื้นบ้านตราวังทอง มีการวางแผน การผลิต โดยกำหนดให้ผลิตจำนวนเท่าเดิมทุกรอบการผลิต วัดดูดิบส่วนใหญ่เป็นวัดดูดิบภายในท้องถิ่นที่มักจัดซื้อจากผู้ขายรายเดิม ในการควบคุมการผลิตพบว่า ทางกลุ่มมีการควบคุมและตรวจสอบ คุณภาพ โดยใช้เครื่องมือมาตรฐานของกลุ่มเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่มยังได้รับ การแต่งตั้งเป็นสินค้าสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 4 ดาว ประจำปี พ.ศ. 2547 ด้านการตลาด กลุ่มทำน้ำพริก ได้มีการพัฒนารูปแบบสินค้าอยู่เสมอ แต่เป็นการพัฒนาใน ลักษณะตามคู่แข่งกัน โดยราคาสินค้าที่ตั้งไว้จะเทียบเท่ากับผู้ขายรายอื่นๆ ในตลาด ไม่มีการกำหนด กลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่ชัดเจน ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ส่วนใหญ่จำหน่ายโดยผ่านคนกลาง นอกจากนี้พบว่ากลุ่มทำน้ำพริกยังให้ความสนใจในการส่งเสริมการตลาดน้อยมาก ด้านการบริหารการเงิน กลุ่มทำน้ำพริกตราวังทองมีแหล่งเงินทุน โดยการระดมทุนจาก สมาชิกและได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ในการผลิตจากหน่วยราชการ คือ องค์การบริหารส่วน ตำบล (อบต.) กรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ และกลุ่มยังขาดประสิทธิภาพในการการจัดทำ งบการเงิน โดยที่มีการจัดทำเพียงงบกำไรขาดทุนเท่านั้น ในด้านรายรับทางกลุ่มได้รับชำระค่าสินค้า เป็นรายงวดจากลูกค้าทำให้กลุ่มประสบปัญหาด้านการขาดเงินทุนหมุนเวียน และส่วนใหญ่ทาง กลุ่มไม่มีหนี้สินค้างชำระ สำหรับปัญหาและอุปสรรคใน

การดำเนินงานโดยรวม พบว่า กลุ่มทำน้ำพริกมีปัญหา ด้านการผลิตเล็กน้อย ส่วนด้านการจัดการด้านการตลาด และด้านการบริหารการเงิน พบว่าไม่มีปัญหา

สุธีรา ไชยเทพ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์อาหาร 4 ด้านคือ การตลาด การผลิต การเงินและการจัดการ แล้ววิเคราะห์หาจุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคตลอดจนปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยประชากรในการศึกษา คือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารที่มีสินค้าในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ปี 2547 จำนวน 62 ราย มีผู้ตอบกลับ 25 ราย คิดเป็นร้อยละ 40.32 และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in - depth - interview) หน่วยงานสนับสนุน อีก 5 ราย ผลการศึกษาพบว่า มีความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยภาพรวมระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.23) การดำเนินงานด้านการผลิต และการจัดการมีความสำเร็จระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60 และ 3.52 ตามลำดับ) ส่วนด้านการตลาดและการเงินมีความสำเร็จระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.26 และ 3.14 ตามลำดับ) ด้านการตลาดมีความสำเร็จหรือจุดแข็งคือ สินค้าคุณภาพดีกว่าคู่แข่ง มีช่องทาง จัดจำหน่ายที่ดี พนักงานขายมีประสิทธิภาพ รักษาจำนวนลูกค้าเดิมได้ ลูกค้าเดิมมีปริมาณการสั่งซื้อเพิ่มขึ้นและมีลูกค้าใหม่เพิ่มขึ้น ด้านการผลิตมีความสำเร็จหรือจุดแข็ง คือ วัตถุดิบมีคุณภาพและมีปริมาณเพียงพอสามารถหาวัตถุดิบและแหล่งวัตถุดิบทดแทนได้ พนักงานมีความชำนาญ ผลิตสินค้าได้ตามระยะเวลาที่วางแผนไว้ และสินค้าที่ผลิตมีคุณภาพตามที่ต้องการ ด้านการเงินมีความสำเร็จหรือ จุดแข็ง คือ สามารถหาต้นทุนสินค้าที่แท้จริงของสินค้าได้ ระบบบัญชีมีประสิทธิภาพ ได้รับเครดิตจากผู้ขาย วัตถุดิบ กู้เงินด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำและมีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอด้านการจัดการ มีความสำเร็จหรือจุดแข็ง คือ มีจำนวนพนักงานเหมาะสมต่อการผลิต พนักงานมีความชำนาญ มีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่พนักงาน มีทักษะในการบริหารคน สามารถรักษาพนักงานที่มีฝีมือไว้ได้ วิธีการประเมินการทำงานของพนักงานมีคุณภาพและมีค่าตอบแทน วิธีการจ่ายค่าตอบแทนที่จูงใจในการทำงาน ความรุนแรง ของปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานทุกด้านอยู่ในระดับน้อย โดยจุดอ่อนของการดำเนินงาน แต่ละด้าน มีดังนี้ด้านการตลาด คือ เรื่องราคาสินค้าแพงกว่าคู่แข่ง มีช่องทางจำหน่ายน้อย ลูกค้าไม่รู้จักร้านหรือสินค้าของร้าน ขาดแผนการตลาดและ ไม่มีการพัฒนารูปแบบสินค้า ด้านการผลิต คือ เรื่องขาดความเข้าใจในการบริหารการเงิน ขอดขายต่ำและมีหนี้สูญ ด้านการจัดการ คือ เรื่องขาดประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการงานไม่เป็นระบบ การประสานงานภายในไม่ราบรื่น การสื่อสารภายใน ไม่ชัดเจน วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารมีโอกาสในการดำเนินธุรกิจเพราะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล และหน่วยงานสนับสนุนต่าง ๆ ลูกค้ารู้จัก OTOP brand และเชียงใหม่ยังเป็นเมืองท่องเที่ยว สามารถจำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวได้

ในขณะที่เดียวกันก็มีอุปสรรคจากจำนวนคู่แข่งมีมากขึ้น วัตถุประสงค์ราคาแพงและช่องทางการจัดจำหน่ายมีค่าใช้จ่ายสูง

ศิรินทร ชัยเวทย์ (2550 : 36) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการธุรกิจชุมชนของชุมชน จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มธุรกิจชุมชนมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน โดยภาพรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก จำนวน 4 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านบริหารการตลาด ด้านการบริหารเงินทุน ด้านการบริหารการผลิต ด้านการบริหารจัดการ

อารี สนั่น (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าชะมวง เป็นกลุ่มวิสาหกิจที่มีขนาดเล็กมีกระบวนการที่ไม่ซับซ้อนมากนัก ซึ่งส่วนใหญ่แล้วผลิตเพื่อนำมาบริโภคนคริวเรือน ถ้าหากเกิดความต้องการก็จะนำมาจำหน่ายในชุมชน แนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พบว่า ควรมีการส่งเสริมด้านการผลิต ด้านแรงงาน ด้านต้นทุน ด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจ ด้านการมีส่วนร่วมของผู้นำและสมาชิกส่วนปัญหาที่พบในการบริหารงาน จะเป็นปัญหาเกี่ยวกับปัญหาด้านการจัดการจัดทำบัญชี การพัฒนาคุณภาพและผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์มีส่วนแบ่งทางการตลาดน้อย ด้านแรงงาน เป็นแรงงานที่มีอาชีพหลักอยู่แล้วทำให้มีแรงจูงใจในการทำงานกลุ่มน้อย

อันนา อ่อนมาก (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ธุรกิจผลิตภัณฑ์เปลือก ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มประกอบธุรกิจผลิตภัณฑ์เปลือก มีระดับการปฏิบัติการเกี่ยวกับปัจจัยภาคในองค์กรในการดำเนินงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสามารถเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการตลาด ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเงิน ด้านการจูงใจ และด้านการผลิต

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การบริหารจัดการของธุรกิจชุมชนกลุ่มต่างๆ มีทั้งประสบความสำเร็จและประสบปัญหา เช่น ความรุนแรงปัญหาทางด้านการตลาด และด้านการเงิน ความรุนแรงของปัญหาด้านการผลิตและด้านการจัดการ ก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารงานภาพในกลุ่ม ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพองค์กรธุรกิจชุมชนบ้านเกตุเหนือ โดยสอดคล้องกับปัจจัยภาคในองค์กรในด้านการบริหารจัดการ ด้านการเงิน ด้านการผลิต และด้านการตลาด เพื่อจะได้ทราบข้อมูลและเป็นแนวทางในการแก้ไขในเรื่องการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป